

КРЕС(2012)4

Париж, 13 листопада 2012

**КОНСУЛЬТАТИВНА РАДА ЄВРОПЕЙСЬКИХ СУДДІВ
(КРЕС)**

ВИСНОВОК (2012) N 15

**КОНСУЛЬТАТИВНОЇ РАДИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СУДДІВ
СТОСОВНО СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ СУДДІВ**

Прийнятий на 13-ому пленарному засіданні КРЕС

(Париж, 5-6 листопада 2012)

Вступ

1. Відповідно до Положення про напрями діяльності, затвердженого Комітетом Міністрів, Консультативна Рада Європейських суддів (КРЕС) вирішила підготувати в 2012 році Висновок про спеціалізацію суддів.

2. Висновок був підготовлений із врахуванням попередніх висновків КРЕС, Magna Carta для суддів, відповідей представників країн – членів на анкету щодо спеціалізації суддів, запропоновану КРЕС, а також попередньої доповіді експерта КРЕС, пані Марії Джуліани Цівініні (Італія).

3. Готуючи цей Висновок, КРЕС також спирався на акти Ради Європи, зокрема, Європейську Хартію про Статут для суддів, Рекомендацію (2010)12 Комітету Міністрів для суддів країн-членів: Незалежність, Ефективність та Відповідальність, а також доповідь «Європейські судові системи» (в редакції 2010 року) Європейської Комісії Ефективності Судочинства (СЕРЕJ)¹.

4. Відповіді країн-учасниць на анкетування та доповідь експерта показали, що спеціалізовані судді та/або суди є усталеним явищем в країнах-учасницях. Така спеціалізація існує і набула багатьох різновидів, включаючи заснування спеціалізованих палат у вже існуючих судах або створення окремих спеціалізованих судів. Така тенденція розповсюдилась по всій Європі².

5. В контексті цього Висновку, «спеціалізованим суддею» є суддя, який працює з обмеженою сферою права (наприклад, кримінальне право, сімейне право, економічне та фінансове право, право інтелектуальної власності, конкурентне право) або розглядає справи, які стосуються окремих ситуацій, які виникають в особливих сферах (наприклад, пов'язані з соціальним, економічним, сімейним правом).

6. Присяжні, які приймають участь при розгляді кримінальних справ³, не були включені в поняття «спеціалізованих суддів», зазначене вище. Присяжні не приймають участі в усіх кримінальних справах. На них не розповсюджуються норми кодексів та правил як на суддів, які є частиною постійного суддівського корпусу: присяжні не є частиною суддівської ієрархії, ані суб'єктами дисциплінарних та етичних правил.

7. Метою цього Висновку є дослідження основних проблем, пов'язаних зі спеціалізацією, зумовлене першочерговою потребою захистити фундаментальні права та якість здійснення судочинства.

A. Можливі переваги та недоліки спеціалізації

a. Можливі переваги спеціалізації

8. Спеціалізація зазвичай виникає з необхідності прийняття змін до законодавства, ніж з продуманого вибору. Постійне прийняття нового законодавства, чи то міжнародного, європейського чи національного, а також зміна прецедентного права та доктрини роблять юридичну науку неосязною та складною. Втім, судді складно охопити всі сфери права, в той час як суспільство та учасники процесу вимагають ще більше професіоналізму та

ефективності від судів. Спеціалізація суддів може стати запорукою того, що судді мають достатній багаж знань та досвіду в певній області юриспруденції.

9. Доскональні знання певних питань в правовому полі може поліпшити якість рішень, які приймаються суддею. Спеціалізований суддя може стати більш компетентним в певних сферах, що може посилити авторитет судів.

10. Зосередження матеріалів справ в руках обраної групи спеціалізованих суддів може сприяти єдності в судових рішеннях і, як наслідок, може запровадити юридичну однозначність.

11. Спеціалізація може допомогти суддям шляхом неодноразового розгляду схожих справ підійти до кращого розуміння реалій, що пов'язані із виникненням справ, на технічному, соціальному або економічному рівнях, і як результат, визначити найбільш сприятливе рішення, що підходить саме до цих реалій.

12. Спеціалізований суддя, який володіє знаннями, не пов'язаними тільки з юриспруденцією, може сприяти мультидисциплінарному підходу до вирішення питань.

13. Спеціалізація за рахунок більшій компетентності в означеній сфері права може сприяти покращенню ефективності та оперативності розгляду справ, беручи до уваги постійно зростаючу кількість справ.

б. Можливі обмеження та застереження спеціалізації

14. В той час як спеціалізація є бажаною з багатьох причин, існують кілька загроз. Основний ризик суддівської спеціалізації полягає у відокремленні спеціалізованих суддів від основного суддівського корпусу.

15. Судді, які, по причинах спеціалізації, раніше вже виносили рішення з однакових питань, можуть користуватися цими попередніми рішеннями, що може призвести до гальмування еволюції прецедентного права відповідно до суспільних потреб. Небезпека також постає в тому, що рішення виносяться однією й тією ж групою суддів.

16. Спеціалісти в певній сфері схильні розвивати концепції, які є специфічними для їх сфери знань та (часто) невідомі для інших правників. Це може призвести до роздроблення права та процесу, відрізаючи спеціалізованих суддів від правових реалій в інших сферах, і потенційно ізолюючи їх від загальних принципів та фундаментальних прав. Таке роздроблення може підірвати принцип правової єдності.

17. Суспільство може очікувати на появу спеціалізованих суддів в тих сферах, де це неможливо. Спеціалізація видається можливою тільки в достатньо великих для цього судах. В менших судах неможливо запровадити спеціалізовані палати або відповідну кількість таких палат. Це спонукає суддів бути різноплановими та мати здатність розбиратися зі специфічними питаннями. Надмірна індивідуальна спеціалізація суддів може завадити цій необхідній гнучкості.

18. В деяких випадках спеціалізація суддів може шкодити єдності суддівського корпусу. Судді можуть отримати враження, що їхня компетентність з певних питань відносить їх до елітної групи суддів, які відрізняються від інших. Також у спільноти може утворитися

враження, що деякі судді є «супер-суддею», або, навпаки, що суд – це виключно технічний орган, відокремлений від дійсної судової системи. Це може вилитись в брак суспільної довіри судам, які вважається недостатньо компетентними.

19. Запроваджуючи спеціалізацію, суд має відокремити суддів від інших, тим самим піддаючи їх тиску з боку сторін, зацікавлених груп та представників інших гілок влади держави.

20. В обраній сфері права реальним є надмірне зближення суддів, адвокатів та прокурорів під час спільних тренінгів, конференцій та зустрічей. Це не тільки може кидати тінь на суддівську незалежність та безсторонність, а також може піддати суддів ризику таємного впливу та, як наслідок, спрямувати вирішення справи в певному руслі.

21. Оскільки суди потребують адекватної завантаженості, запровадження спеціалізації в дуже обмеженому правовому полі може призвести до концентрації спеціалізації в межах одного суду на цілу країну, або на один її регіон. Це може ускладнити доступ до судів та створити занадто велику відстань між суддею та стороною у справі.

22. Існує ризик, що спеціалізований суддя під час колегіального розгляду справи, який відповідальний за надання суддям технічної чи експертної допомоги при вирішенні специфічного питання, може висловити власну думку своїм колегам з приводу фактів без наявних на те підстав, які мають висловлюватись сторонами у їх клопотаннях⁴.

23. Запровадження спеціальних судів, які відповідають суспільним інтересам (наприклад, антитерористичні суди)⁵ може призвести до того, що органи влади забезпечать їх матеріальними ресурсами та персоналом, які недоступні іншим судам.

В. Основні принципи – дотримання фундаментальних прав та принципів: позиція КРЄС

24. КРЄС насамперед акцентує увагу на тому, що судді, як загальні, так і спеціалізовані, є експертами у мистецтві судочинства. Судді мають знати як аналізувати та давати оцінку фактам та закону, а також приймати рішення в багатьох різноманітних сферах. Для забезпечення цих завдань судді мають володіти широким колом знань правових інститутів та принципів.

25. Відповіді країн-учасниць та доповідь експерта демонструє, що переважна кількість справ, які надходять до судів, розглядається загальними суддями, підкреслюючи домінуючу роль цих суддів.

26. В принципі, судді повинні мати здатність розглядати справи в будь-якій сфері права. Їхні загальні знання закону, його основоположних принципів, здоровий глузд та розуміння реалій життя дає їм змогу застосовувати закон в усіх сферах, включаючи специфічні питання, за потребою – за допомоги експертів⁶. Роль «загального судді» ніколи не зможе бути переоціненою.

27. В будь-якому суді загальні судді зазвичай призначаються до різних секторів спеціалізації, змінюючи призначення кілька разів протягом всієї кар'єри. Це дає їм широкий досвід роботи в різноманітних сферах права, що дозволяють їм пристосовуватись

до нових призначень та відповідати потребам сторін. Саме тому є життєво необхідним, з самого початку, забезпечити суддів загальним навчанням задля надбання ними необхідної гнучкості та універсальності, що допоможе їм задовольняти потреби загальних судів, які мають справу із великою кількістю різноманітних спорів, включаючи такі, що вимагають певного рівня спеціалізації.

28. Тим не менш, закон в деяких сферах став настільки складним, що належний розгляд справ вимагає вищого ступеня спеціалізації. Тому рекомендується передбачити існування належно кваліфікованих суддів, які відповідальні за розгляд справ в специфічних сферах.

29. Спеціалізовані судді, як і всі судді, мають враховувати вимоги незалежності та безсторонності, які визначені Статтею 6 Конвенції з прав та основоположних свобод людини (Конвенція). Спеціалізовані суди та судді також мають враховувати інші умови, передбачені положеннями Конвенції: доступ до суду, належний розгляд справи, право на справедливий розгляд справи та право на розгляд в розумні строки. На суди покладається обов'язок організувати спеціалізовані палати таким чином, щоб врахувати вищевказані вимоги.

30. КРЄС вважає, що створення спеціалізованих палат або судів підлягає ретельному регулюванню. Такі органи не повинні негативно впливати на коло повноважень загального судді, і мають у всіх справах забезпечувати однакові гарантії та якість. В той же час, мають бути враховані усі критерії, які впливають на діяльність судді: розмір суду, службові вимоги, той факт, що судді складно охопити усі правові сфери, а також фінансовий аспект спеціалізації.

31. Спеціалізація ні в якому разі не може бути перепорою для забезпечення вимог стосовно якості судових рішень, які повинен враховувати кожен суддя. КРЄС нагадує, що зазначені вимоги були перелічені у Висновку №11 (2008) стосовно якості судових рішень, і ці вимоги застосовуються до всіх суддів, в тому числі і до спеціалізованих. Має бути зроблене усе необхідне для забезпечення оптимальних умов адміністрування судочинства в спеціалізованих судах.

32. Загалом, в спеціалізованих судах мають застосовуватись загальні процесуальні норми. Впровадження особливої процедури для кожного спеціалізованого суду може призвести до поширення цих процедур, створення ризиків доступу до правосуддя та цілісності закону «без сторонніх». Особливі процесуальні норми допустимі, тільки якщо вони задовольняють одну з потреб, яка призвела до створення спеціалізованого суду (наприклад, процеси, пов'язані з сімейним правом, де допит дітей є предметом особливого регулювання, покликані захищати їхні інтереси).

33. Також є життєво необхідним забезпечення дотримання принципів справедливого розгляду справи, як то безсторонність суду в цілому, так і свобода судді оцінювати докази. В таких системах, де є «оцінщик» або експерт, який є частиною складу суду, необхідно, щоб сторони зберегли за собою право висловити свою думку на пораду, яку дав судді «оцінщик» або експерт. Інакше точка зору експерта може бути включена до судового рішення, не забезпечивши сторони правом перевірити її чи опротестувати. КРЄС схильна до такої системи, до суддя призначає експерта, або сторони можуть самі

викликати експертів в якості свідків і чиї доробки та висновки можуть бути оспорені або обговорені між сторонами перед суддею.

34. Усі справи, як в спеціалізованих, так в загальних судах, мають розглядатися однаково ретельно. Не має жодних підстав для надання пріоритету справам, що розглядаються спеціалізованими судами. Єдиним дозволеним пріоритетом може бути лише той, що заснований на об'єктивній необхідності, наприклад, справи, пов'язані із позбавленням волі або невідкладними заходами стосовно встановлення опіки над дитиною, захисту власності або осіб, навколишнього середовища, стану здоров'я населення, публічного порядку чи безпеки.

35. Поряд з тим, що спеціалізовані суди мають забезпечуватися належними кадровими, адміністративними та матеріальними ресурсами, необхідними для забезпечення їхньої діяльності, це не має шкодити іншим судам, які мають право на однакові умови стосовно зазначених ресурсів.

36. КРЄС вважає, що більша мобільність та гнучкість з боку суддів може допомогти виправити вищезазначені недоліки спеціалізації. Судді повинні мати змогу змінювати суд чи спеціалізацію впродовж своєї кар'єри або навіть переходити зі спеціалізованого до загального суду чи навпаки. Мобільність та гнучкість не тільки надасть суддям більше різноманітних та різнопланових можливостей для розвитку своєї діяльності, але й також дозволить їм критично оцінювати та переходити до інших правових дисциплін, що звичайно сприятиме розвитку прецедентного права та права в цілому. Втім, така мобільність та гнучкість не повинна загрожувати принципу незмінності суддів⁷.

37. Впровадження категорії спеціалізованих суддів, які б мали справу із складнощами чи певними вимогами в специфічних сферах права є відокремленим питанням від створення спеціальних, створених для конкретного випадку (*ad hoc*) та надзвичайних судів, як це передбачено в індивідуальних чи особливих випадках. Існує небезпека, що останні не зможуть забезпечити дотримання усіх гарантій, закріплених Статтею 6 Конвенції. КРЄС вже виражала свої заперечення проти створення таких судів та посилається на зміст Висновку №8 (2006) щодо ролі суддів в захисті верховенства права та прав людини в контексті тероризму. В будь-якому разі, КРЄС зауважує, що в разі існування таких судів, вони мають повністю забезпечувати дотримання усіх гарантій, покладених і на звичайні суди.

38. В цілому, КРЄС вважає, що спеціалізація може бути виправданою тільки якщо вона сприяє адмініструванню судочинства, наприклад, якщо це є сприятливим задля гарантування якості як процесу, так і судових рішень.

С. Певні аспекти спеціалізації

1. Спеціалізація суддів

39. На думку КРЄС, принципи цього Висновку можуть застосовуватись до наступних типів спеціалізованих судів.

40. Відповіді на анкетування продемонстрували, що існують значні відмінності стосовно типів суддів, працюючих в спеціалізованих судах та трибуналах.

41. Спеціалізація може вводитись різними способами. Залежно від того, які правові рамки дозволяє держава, можуть бути як спеціалізовані суди, які відокремлені та відрізняються від загальної організації судової системи, так і спеціалізовані суди або палати, які є частиною загальної судової системи. Юрисдикція спеціалізованих судів або палат зазвичай відрізняється від юрисдикції загальних судів; вони часто набагато менші від них, і іноді вони існують тільки в столиці країни. Спеціалізовані суди та палати можуть включати в себе мирових суддів.

42. Найпоширенішим способом введення спеціалізації є створення спеціалізованих палат або відділів. Це може регулюватися внутрішніми розпорядженнями суду. Основними напрямками спеціалізації є: сімейне право та право стосовно неповнолітніх; право інтелектуальної власності; господарське право; справи про банкрутство; тяжкі злочини; розслідування злочинів та застосування санкцій.

i. «Непрофесійні» судді

43. В багатьох країнах-учасницях існують спеціалізовані суди або трибунали, які складаються з одного або більше суддів, який мають юридичну освіту та одного або більше представника суду чи трибуналу, який не є правником. Існує багато варіантів таких непрофесійних суддів, тому неможливо надати вичерпний аналіз в рамках цього документу. Зазвичай непрофесійні судді або представляють одну чи іншу групу інтересів (наприклад, роботодавці чи робітники, орендодавець та орендарі, *член графського суду*), або мають володіти особливими знаннями, які відповідають направленості спеціалізованого суду чи трибуналу.

ii. Професійні судді

44. Професійні судді можуть стати спеціалізованими декількома способами. Це може статися за рахунок досвіду отриманого під час роботи в якості адвоката зі спеціалізацією до призначення на посаду судді, або за рахунок досвіду спеціалізованої діяльності з моменту призначення на посаду судді. Як варіант, спеціалізований суддя міг отримати спеціальну освіту в певній сфері права або в не правовій сфері, а потім був призначений до спеціалізованого суду або працює із справами спеціальної категорії в загальному суді.

45. Спеціалізація суддів в судах вищих інстанцій, якщо існує така система, має дозволяти мати певний рівень універсальності таких суддів із розрахунком, що така гнучкість дозволить розглядати усі різновиди справ на найвищому рівні. Така гнучкість необхідна для забезпечення апеляційними судами свого правового та конституційного завдання, наприклад, гарантування єдності в інтерпретації та застосуванні законодавства та прецедентного права. Також ця гнучкість не дозволить розглядати справи спеціалізованих категорій, на апеляційному рівні, занадто обмеженим колом суддів, які можуть викладати свою позицію в певній сфері і таким чином запобігати розвитку права в цій сфері.

2. Спеціалізація певних судів або судів в межах більшої групи

46. Деякі юрисдикції передбачають існування спеціалізованих судів окремо від загальних судів⁸. В деяких випадках ці відокремлені спеціалізовані суди були створені в результаті

застосування інструментів Європейського Союзу щодо провадження спеціалізованих судів або секцій судів з ширшою юрисдикцією⁹. В інших випадках спеціалізовані суди можуть бути частиною більшого угруповання судів¹⁰. В кожному випадку суд сам по собі є спеціалізованим, як і суддів, які входять до його складу. Прийнята побудова в кожній країні є частково результатом історії і частково результатом вимоги наявності певного типу спеціалізованого суду або судді в цій юрисдикції.

3. Розподілення спеціальних суддів по регіонах

47. Необхідно враховувати той факт, що в деяких дуже спеціалізованих сферах кількість справ, що надходять до суду, є дуже незначною. В такому разі може виникнути потреба зосередити спеціалізованих суддів в одному судді з метою забезпечення збалансованого навантаження справами на кожного суддю із розрахунку, щоб вони мали змогу брати на себе і роботу, не пов'язану зі спеціалізацією. Однак, якщо такий осередок віднесено на далеку відстань, існує ризик що суд стане віддаленим від сторін; проблема, яку, на думку КРЕС, необхідно уникнути.

4. Кадрові, матеріальні та фінансові ресурси

48. Суттєвим є забезпечення спеціалізованих суддів та судів належними кадровими та матеріальними ресурсами, особливо інформаційними технологіями.

49. Якщо очікуване навантаження справами на спеціалізовані суди є меншим у порівнянні із іншими судами, повинно вирішуватись питання щодо розвитку та використання ресурсів та технологій, які можуть бути використані колективно кількома спеціальними судами або краще всіма судами. Злиття кадрових та матеріальних ресурсів може стати засобом до уникнення проблем, пов'язаних із організацією спеціалізації. Створення великих «центрів правосуддя» с загальними та спеціалізованими судами та колегіями (присяжними) може, враховуючи зростаючу відстань між місцями розташування судів, ускладнити легкий доступ до судів.

50. Потреби та витрати на спеціалізовані суди та суддів можуть бути більшими, ніж на загальні суди та суддів, наприклад, через те, що вимагаються особливі заходи обережності, справи є об'ємними, або провадження та винесення рішень тривалими.

51. Якщо можна визначити такі додаткові витрати на функціонування спеціалізованої гілки, є виправданим підвищення судового збору з метою покрити в цілому або частину цих додаткових витрат. Це може застосовуватись, наприклад, в господарських чи справах про промислове будівництво, або в справах пов'язаних з конкурентним чи патентним правом, але не в справах про встановлення опіки над дитиною, про стягнення аліментів на дитину або інших видах сімейних справ. Підвищені ставки для спеціалізованих судів не можуть перевищувати обсяг додаткової роботи, яка здійснюється судами і повинні бути пропорційними до обсягу роботи, визначеного судам, та переваг спеціалізації, як для сторін, так і для судів. Так, впровадження спеціалізованих судів з метою лише отримання більшого прибутку видається розумним та виправданим.

D. Спеціалізація та статус суддів

1. Статус спеціалізованого судді

52. В усіх типах спеціалізації, описаних вище, важливо враховувати, що роль судді в якості члена суддівського корпусу залишається незмінною. Спеціалізація суддів не може виправдовувати чи вимагати відхилення від принципу незалежності суддів в будь-якому з його аспектів (наприклад, незалежність і судів, і індивідуальних суддів, див. Висновок №1 КРЄС (2001)).

53. Керівним принципом має бути поводження із спеціалізованими суддями, враховуючи їхній статус, але не інакше як із загальними суддями. Закони та правила, що регулюють процедуру призначення, перебування на посаді, підвищення, незмінність та дисципліну судді мають бути однаковими як для спеціалізованих, так і загальних суддів.

54. Цього можна досягти за існування одного виборного органу від загальних та спеціалізованих суддів. Єдиний суддівський корпус гарантуватиме, що всі судді враховують фундаментальні права та принципи, що мають універсальне застосування. Відповідно, КРЄС не підтримує створення різних судових органів чи систем для окремої спеціалізації, що може призвести до того, що різні судді будуть піддаватись різним правилам в різних організаціях.

55. КРЄС відомо, що в багатьох європейських системах традиційно є декілька різних судових ієрархій (наприклад, звичайні та адміністративні суди). Також можуть існувати відмінності в статусах суддів. КРЄС вважає, що такі відокремлені ієрархії можуть ускладнити адміністрування та доступ до правосуддя.

56. На думку КРЄС, необхідно забезпечити, щоб:

- спори між юрисдикціями не обмежували доступ до правосуддя та не були причиною затримок, що суперечить Статті 6 Конвенції;
- усі судді мали належний доступ до інших гілок судової системи, спеціалізованих судів, органів та функцій;
- усі судді з однаковим стажем отримували однакову винагороду, за виключенням будь-яких обов'язкових та особливих додаткових доплат за виконання інших обов'язків (див. наступний параграф).

57. Принцип рівного статусу для загальних та спеціалізованих суддів має також поширюватись и і на суддівську винагороду. Рекомендація No. Rec(2010)12 Комітету Міністрів передбачає в Статті 54, що суддівська винагорода має бути «співвимірною до їх діяльності та відповідальності» з метою, в тому числі, «захистити їх від спроб підкупу з метою впливу на процес винесення рішень»¹¹. Приймаючи це до уваги, нарахування будь-якої додаткової заробітної плати чи інших виплат в силу спеціалізації судді не видається виправданим, оскільки специфіка діяльності та тягар відповідальності, як правило, є однаковими для загальних та спеціалізованих суддів. Додаткова заробітна плата, інші виплати чи певна винагорода (наприклад, у випадку роботи в нічний час) можуть бути виправданими, коли існують особливі підстави, які дозволяють дійти висновку, що або особливості діяльності спеціалізованого судді, або тягар його/її відповідальності

(включаючи персональну відповідальність, яка може покладатись із призначенням спеціальних функцій) вимагають такої компенсації.

58. Правила етики, а також кримінальної, цивільної та дисциплінарної відповідальності суддів, як загальних, так і спеціальних, не мають відрізнятися. Стандарти поведінки суддів містяться у Висновку КРЄС №3 (2002) і мають розповсюджуватись однаково як на спеціалізованих суддів, так і суддів без спеціалізації. Достатніх підстав для різного статусу визначено не було.

59. Якщо спеціалізований суддя в процесі діяльності стикається з невеликою спеціалізованою групою адвокатів або навіть сторін, він має обережно слідкувати за своєю поведінкою задля забезпечення безсторонності та незалежності.

2. Оцінювання та просування по службі

60. Стосовно оцінки показників діяльності судді, критерії є багатогранними та відомими (див. Висновки № 3 та № 10 КРЄС (2007)). Спеціалізація сама по собі не виправдовує визначення роботи спеціалізованого судді як більш вагомої. Гнучкість в охопленні однієї чи більше сфер спеціалізації може бути доречним фактором оцінки показників роботи судді.

61. Рада юстиції чи інший незалежний орган, відповідальний за проведення оцінки показників роботи суддів повинен бути обережним у визначенні чи можна порівняти показники роботи спеціалізованого судді та загального судді і, якщо так, то яким чином. Виконання цього завдання потребує кропітких зусиль та пильного розгляду, оскільки зазвичай простіше скласти чітку картину діяльності загального судді, ніж спеціалізованого, який може бути членом невеликої групи і чия робота може не бути прозорою чи відомою для особи, яка надає оцінку.

62. Стосовно просування по службі, виникають такі самі зауваження¹². На думку КРЄС, підвищувати спеціалізованих суддів раніше за інших тільки за рахунок спеціалізації не є допустимим.

3. Можливість навчання та спеціалізація

63. Принципи, викладені у Висновку КРЄС №4 (2003) для загального навчання так само поширюються і на спеціалізоване навчання. Це виходить з того факту, що, в принципі, статус спеціалізованих суддів не відрізняється від статусу загальних суддів, що всі вимоги стосовно захисту суддівської незалежності та забезпечення найякіснішого з можливих навчань застосовуються як до загального, так і спеціалізованого суддівського корпусу. Загалом, навчальні курси мають бути відкритими для всіх суддів.

64. В принципі, бажання судді отримати спеціалізацію має поважатися. З огляду на це, КРЄС посилається на Висновок № 10, зокрема, на положення, які стосуються відбору суддів. Належне навчання¹³ має бути доступним в розумні строки з моменту виявлення бажання суддею про таке. Таке навчання має пропонуватись перед призначенням судді в спеціалізованій сфері і воно має бути пройдене до початку виконання нових обов'язків.

65. Має існувати баланс між навчальними вимогами та їх придатності, та, з іншого боку, наявних ресурсів. Тому спеціалізоване навчання не може, наприклад, запроваджуватись, коли для нього не має ресурсів або може бути забезпечено за рахунок більш важливих навчальних потреб. Призначення в спеціалізованій сфері не може вимагатися, якщо, наприклад, очікуване навантаження справами в згаданій сфері є занадто малим та не виправдає запровадження спеціалізованих судів або колегій. Розмір суду, судового округу, регіону, навіть країни може породжувати різноманітні рішення стосовно спеціалізації та із врахуванням навчання в спеціалізованих сферах. Однак, якщо це допускається, може бути корисною співпраця на тлі тривалого навчання за межами національних кордонів.

4. Роль Судової ради

66. Повноваження та обов'язки вищої судової ради, де існує такий орган, або відповідного органу мають поширюватись рівною мірою як на загальних, так і на спеціалізованих суддів. Спеціалізовані судді мають бути представлені або мати змогу винести на обговорення свої проблеми так само, як і загальні судді. Але задля задоволення суспільних інтересів необхідно уникати будь-яких переваг у поводженні з одною чи іншою групою.

5. Спеціалізація та участь в асоціаціях суддів

67. Спеціалізовані судді повинні мати однакове порівняно з іншими суддями право ставати та залишатися членами суддівських організацій. Втім, в інтересах збереження цілісності суддівського корпусу, відокремлені асоціації спеціалізованих суддів не є бажаними. Їхні специфічні предметно орієнтовані інтереси як спеціалізованих суддів, такі як, професійні обміни досвідом, конференції, зустрічі та інше мають існувати; втім, їхні інтереси стосовно статусу можуть та повинні охоронятися в межах загальної асоціації суддів.

Висновки

- i. КРЄС підкреслює, що перш за все, судді, будь-то загальні чи спеціальні, мають бути знавцями мистецтва створення правосуддя.**
- ii. В принципі, домінуючу роль у винесенні рішень мають відігравати «загальні» судді.**
- iii. Спеціалізовані судді та суди мають існувати тільки за необхідності через складність чи особливість закону чи фактів і задля належного адміністрування судочинства.**
- iv. Спеціалізовані судді та суди завжди мають залишатися частиною єдиного судового органу.**
- v. Спеціалізовані судді, як «загальні судді», мають відповідати вимогам незалежності та неупередженості відповідно до Статті 6 Конвенції з прав людини.**

vi. В принципі, загальні та спеціалізовані судді повинні мати рівний статус. Етичні правила та відповідальність суддів мають бути однаковими для всіх.

vii. Спеціалізація не має послаблювати якість правосуддя, як в загальних, так і в спеціальних судах.

viii. Мобільність та гнучкість суддів часто буде необхідною при виконанні вимог спеціалізації. В принципі, можливість отримати спеціалізацію та проходити навчання повинно бути доступним для всіх суддів. Спеціалізоване навчання повинно проводитись публічними навчальними закладами для суддів.

ix. Замість діяльності асесорів (*оцінювачів*) без юридичної освіти, які є членами колегії разом із судьями, більш прийнятною була б діяльність експертів за призначенням суду чи сторін з умовою, що на їхні висновки було б можливо подати заперечення чи оскаржити сторонами.

x. Повноваження та обов'язки Ради юстиції чи іншого схожого органу повинні поширюватись однаково на загальних та на спеціалізованих суддів.

¹ Хоча ці документи прямо не відносяться до спеціалізації суддів, вони також розповсюджують свою дію на спеціалізованих суддів в рамках принципів, які вони запроваджують, та які стосуються усіх суддів.

² В опитувальній анкеті КРЕС наступні спеціалізації були визначені в якості прикладів, наявних в багатьох європейських країнах: сімейні суди, суди з розгляду справ відносно неповнолітніх, адміністративні суди/ради держави, іміграційні суди/суди стосовно біженців, рахункові суди, військові суди, податкові суди, трудові/соціальні суди, суди з розгляду сільськогосподарських договорів, суди з захисту прав споживачів, суди з розгляду дрібних позовів, суди з розгляду заповітів та спадкових питань, суди з розгляду питань, пов'язаних з патентами, копірайтами, торговими марками, господарські суди, суди з розгляду питань банкрутства, суди з розгляду сімейних спорів, арбітражні суди, суди з розгляду тяжких злочинів, суди з нагляду за кримінальним провадженням (наприклад, надання дозволу на арешт, зняття з каналів зв'язку та ін.), суди з нагляду за виконанням вироків та утриманням під вартою.

Законодавство Європейського Союзу обумовлює створення спеціалізованих палат чи судів і специфічних сферах права, таких як торгові марки Європейського Союзу (Суд з розгляду справ про торгові марки Європейського Союзу, Стаття 90 Правил (ЕС) № 40\94 щодо торгових марок Європейського Союзу, прийнятих Радою 20 грудня 1993 року) та промислові зразки Європейського Союзу (Суд з розгляду справ про промислові зразки Європейського Союзу, Стаття 80 Правил (ЕС) щодо промислових зразків Європейського Союзу № 6\2022, затверджених Радою 12 грудня 2001 року).

³ Наприклад, суд присяжних в декількох країнах-членах. «Присяжні» визначаються як особи, обрані у випадковому порядку, для участі у суді присяжних, на відміну від тих осіб без юридичної освіти, які є членами суду; див. також параграф 43. Такі присяжні, в

кримінальному процесі, наприклад, виносити вирок, а також вирішувати питання стосовно вини підсудного, а в цивільних справах вони можуть вирішувати питання стосовно відшкодування шкоди.

⁴ В якості прикладу тут є доречним суд з розгляду патентного права із непрофесійними судьями, які мають специфічні знання в технічній сфері.

⁵ «Спеціалізовані суди» необхідно розмежовувати із надзвичайними чи судами «ad hoc» (створеними для конкретного випадку) – також див. параграф 37.

⁶ Як, наприклад, в сферах охорони здоров'я, нещасних випадків на виробництві, пожеж, будівництва, технологічних аварій та ін..

⁷ Див. Висновок №1 (2001) КРЄС, параграфи 57, 59 та 60.

⁸ Прикладами можуть виступити *комерційні трибунали* у Франції, трудові трибунали в Бельгії, Трибунали з працевлаштування у Великій Британії.

⁹ Дивись приклади, наведені у посиланні 2.

¹⁰ В Англії та Уельсі Патентні суди є частиною Канцелярського відділення, яке розглядає справи переважно пов'язані із власністю та податковими спорами. Господарський суд є частиною Королівської лави Високого суду, яке розглядає справи стосовно договорів та деліктів, а також справи, пов'язані із адміністративним правом.

¹¹ Також дивись Висновок № 1 КРЄС, параграф 61.

¹² Дивись Висновок № 1 КРЄС, параграф 29.

¹³ Дивись Висновок № 4 КРЄС, параграф 30.